

Časopis “Gračanički glasnik” u funkciji razvoja lokalne historije – pristup, rezultati, iskustva

Dr. sc Omer Hamzić

Abstrakt: Pripreme za utemeljenje i izdavanje Časopisa za kulturnu historiju “Gračanički glasnik” počele su odmah po okončanju rata za Bosnu i Hercegovinu 1992. – 1995. godine. Prvi broj izašao je u produkciji Izdavačke kuće “Monos” Gračanica, 25. 5. 1996., a drugi 25. novembra 1996. godine, tehnički i sadržajno primjetno bolji. Od tada, svake godine izlaze dva broja – krajem maja i krajem novembra. Nikada nije bilo kašnjenja, nikada nije izašao dvobroj... U osnovi, sve do danas zadržao se početni koncept i sadržaj Časopisa. Promocija jubilarnog, 30. broja obavljena je 10. 12. 2010. godine, u okviru svečane akademije povodom 15. godišnjice njegovog utemeljenja. U proteklih 15 godina Časopis se razvijao kao periodika općeg kulturološkog tipa, koja donosi rezultate ozbiljnih istraživanja u oblasti historije, geografije, etnologije, folkloristike, arheologije, bosanskog jezika, književnosti i umjetnosti. U ovom prilogu govori se o dosadašnjim rezultatima, iskustvima i dometima u istraživanju lokalne historije iz ugla glavnog i odgovornog urednika i osnivača ovog Časopisa. **Ključne riječi:** Gračanica, lokalna historija, “Gračanički glasnik”, “Biljeg vremena”, kulturna historija, historiografija, časopis

1. UTEMELJENJE I PROGRAMSKA KONCEPCIJA ČASOPISA (PRISTUP)

Početkom 1996. godine, na samom prelazu iz rata u mir, Časopis je pokrenula grupa entuzijasta (nema bolje riječi), takozvanih kulturnih radnika u Gračanici, koji su bili odlučni da daju svoj doprinos i nešto promijene u ratom opustošenoj i duhovno devastiranoj zemlji, pa makar to bilo i na malom lokalnom prostoru i u vrijeme kada je gotovo sve bilo preče od kulture... Trebalo je puno volje i upornosti, intelektualnog i materijalnog rizika da se istraje na ovako krupnom izdavačkom projektu iz oblasti lokalne (zavičajne) kulturne historije (i ne samo zavičajne), ali prije svega, trebalo je smjelosti i drskosti da se, odmah poslije ratne kataklizme uopće pokrene ideja o časopisu u jednoj ratom opustošenoj i gotovo zaboravljenoj bosanskoj čaršiji. O rađanju te ideje, u Programskoj koncepciji Časopisa, koja je ispisivana krajem 1995. godine, stoje ove rečenice: *Ima mnogo gradova i čaršija u Bosni i Hercegovini o kojima danas znamo malo, ali ni oni sami o sebi ne znaju bogzna puno više. Ni Gračanica sa svojom okolinom u tome nije nikakav izuzetak. Zanimljivost i bogatstvo njene kulturno-historijske baštine i nepodnošljivo siromaštvo saznanja o tome,*

koje se u svoj svojoj ogoljelosti ispoljava baš u ovom vremenu, rezultiralo je idejom da se u ovom gradu pokrene kulturno-historijski časopis kao medij koji bi to siromaštvo, ako ništa drugo, učinio makar malo podnošljivijim... Gračanica i njena okolina velika je, zanimljiva i neistražena knjiga u gotovo svim aspektima: historijskim, kulturološkim, etnološkim, geografskim, gospodarskim...

S razlogom ili bez razloga, pokretanje Časopisa sarajevsko “Oslobođenje”, pratilo je tada komentarom svog dopisnika iz Tuzle Izeta Handžića, pod naslovom “Kulturno čudo u Gračanici” – i s nadom da pojava jednog periodičnog glasila sa takvim ambicijama neće biti samo kratkotrajni bljesak ili incident. Pet-šest godina kasnije, na promociji 12. broja, književnik Zlatko Dukić sa zadovoljstvom je “obznanio” da to definitivno nije nikakav incident, već kulturna činjenica, sa kojom se mora računati na duge staze. U istom smjeru, povodom 20. broja, Atif Kujundžić, književnik iz Lukavca, “otišao je korak dalje”, proglasivši “Gračanički glasnik” jednim od najvećih vakufa Gračanice, koji će nadživjeti i njegovog osnivača i nas i mnoge generacije iza nas. Slučajno ili ne, sredinom avgusta 2010. godine, dok smo pripremali 30. broj, sasvim drugim povodom i

prof. dr. Munib Maglajlić, govoreći o ovom časopisu poslužio se spomenutom sintagmom – "Kulturno čudo u Gračanici".

U uslovima u kojima smo stvarali ovaj "gračanički kulturni proizvod" – to možda i jeste bilo neko čudo, ali definitivno nije "prolazna pojava". Časopis danas ima čvrste temelje koje su postavili njegovi osnivači i oni koji su finansijski stali iza njegovih leđa.

Prvi broj pripremali smo neposredno poslije Dejtona, u medijskoj i svakoj drugoj blokadi. Tražili smo što bolja konceptijska rješenja za pojedine rubrike, kompletirali Redakciju i grčevito radili na pripremi i tehničkom dotjerivanju priloga – odlučni da prvi broj "izguramo" do 25. 5. 1996. godine, na četvrtu godišnjicu, prvog velikog anti-ljerijskog napada srpskih snaga sa Ozrena na Gračanicu, koji se tada obilježavao kao Dan općine. Iako je priprema, pa i svečana promocija Časopisa bila najavljena na lokalnom radiju, njegova pojava za mnoge je, ipak, bila iznenađenje. Ne samo sadržaj, već i vizuelni izgled Časopisa (dvostubačni slog, moderno likovno rješenje, ilustracije, prilozi, fotosi itd.) dobio je prve pohvale od nekoliko profesora Tuzlanskog univerziteta, među kojima su se isticali dr. sc. Salih Kulenović i dr. sc. Ahmet Kasumović. Podrška iz Sarajeva stigla nam je od dr. sc. Omera Ibrahimagića, prof. na Fakultetu političkih nauka, tada predsjednika Ustavnog suda FBiH, zatim od dr. sc. Ibze Karabegovića, tada direktora Instituta za istoriju i od pukovnika Salihha Osmanbegovića, jednog od trojice Gračanlija, boraca Prve proleterske brigade, koji je tada obnašao dužnost predsjednika Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog antifašističkog rata FBiH. U lokalnoj sredini podržavalo nas je nekoliko uglednih ljudi u tadašnjoj gračaničkoj čaršiji koji su bili svjesni dalekosežnog značaja ovog izdavačkog projekta (rahm. Dževad Sarajlić, advokat, povremeno publicista, zaljubljenik starina, rahm. Osman Delić, profesor u penziji, istraživač prošlosti Gračanice, autor knjige o razvoju školstva u Gračanici, Hazim Vikalo,

ratni predsjednik općine, aktuelni općinski načelnik, Reuf Sokolović, ratni predsjednik Izvršnog odbora općine, Hajrudin Junuzović, istaknuti kulturni radnik, slikar amater, Tajib Nurikić, ugledni profesor Gimnazije, te nekoliko začajnijih privrednika: Senahid Smajlović, osnivač i vlasnik fabrike "Eurogalant", Hajrudin Ćudić, direktor gračaničke štamparije "Grin", Faruk Širbegović, vodeći gračanički privrednik i vlasnik kompanije "Širbegović" i dr..)

S druge strane, kako je to i uobičajeno u našim malim sredinama, bilo je i onih koji su čitav taj poduhvat podcjenjivali i na napore ljudi koji su se trudili oko Časopisa gledali kao na grupu zanesenjaka, danguba i "lezihljebovića". Zahvaljujući podršci prvih, nismo ni obraćali pažnju na ove duge – i izdržali.

Od samog početka postavili smo dosta visoke standarde, kako u pogledu stručnosti, kvaliteta obrade i prezentacije obrađenih tema, tako i u pogledu umjetničke vrijednosti priloga iz književnosti, likovnog stvaralaštva, kao i tehničke pripreme i vizualnog izgleda Časopisa itd. Sticajem okolnosti, doktorska disertacija prof. dr. Salihha Kulenovića, pod naslovom "Gračanica i okolina – antropogeografske i etnološke odlike" (objavljena tokom posljednjeg rata) i monografija "Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji", autorskog dvojca Esada Tihića i Omera Hamzića (izašla iz štampe 1988.), kao prve dvije ozbiljnije studije iz kulturne historije gračaničkog kraja, svaka za sebe, davale su dobru osnovu za uspostavu spomenutih standarda. Njihovi autori, okupljeni oko Časopisa, Omer Hamzić kao osnivač i izvršni urednik i Salih Kulenović kao glavni i odgovorni urednik, bili su svjesni vrijednosti i dometa, ali i nedostataka i jedne i druge knjige. U isto vrijeme, znali su šta se, iz ovih ili onih razloga, u njima nije moglo "zahvatiti" i gdje su ostale određene praznine i nedorečenosti. Zato su te dvije knjige u početku bile inspiracija za nova istraživanja, a kasnije poticaj za redefinisanje nekih rani-

jih pogleda i stavova, koji nisu mogli izdržati testove novog vremena. Tako se otvarao prostor za neke nove teme i nova istraživanja. U tom prostoru, slučajno ili ne, našao se "Gračanički glasnik", kao produženje ili nastavak ispisivanja nekada započetih, a nedovršenih tema.

Autorska iskustva nekih članova Redakcije iz ratnog gračaničkog lista "Biljega vremena" (koji, nažalost, nije uspio preživjeti mir) i njihovo oslanjanje na dvije spomenute zavičajne knjige bilo je od velikog značaja za konsolidaciju Redakcije i "punjenje" prvih brojeva Časopisa. Dok se pridobivalo povjerenje saradnika od imena i naučnog ugleda, štampani su već gotovi rukopisi koji su se dotle, iz ovih ili onih razloga, "kiselili" po privatnim arhivama i ladicama.

Tako su na "svjetlo dana" izašla neobjavljena etnografska istraživanja prof. dr. Salih Kuleновиća, historiografski prilozi Osmana Delića, Omera Hamzića i Rasmira Djedovića, neobjavljeni rukopisi rahm. Muhameda ef. Mašića, likovni radovi ak. slikara Nijaza Omerovića, književno-kritički tekstovi Mirzeta Hamzića, radovi nekih nedovoljno afirmisanih domaćih pisaca i slikara amatera itd.

Sve u svemu, bilo je dovoljno iskustava, ali i kvalitetnog "materijala" da se odmah na početku uspostave visoki standardi i krene ambiciozno u dalje profilisanje Časopisa. U proteklih 15 godina, objavljeno je 30 svezaka na 4.000 stranica teksta u printanoj formi i elektronskoj formi (na internet portalu). To je danas impozantna kulturno-historijska hronika ili otvorena knjiga, koju ispisuje ili dopisuje blizu 250 saradnika raznih profila, među kojima je više istaknutih naučnika i umjetnika iz svih dijelova zemlje i jedan broj iz inostranstva. Proširujući krug svojih saradnika, Časopis je odavno "preskočio" uske lokalne okvire, ali je, po svom programskom opredjeljenju, sadržaju i izgledu i danas pravi "gračanički proizvod". Upravo po tom balansu između lokalnog i općeg, postao je prepoznatljiva periodika na mnogo

većem prostoru od onog na koji upućuje sam njegov naziv.

2. ČASOPIS KAO ZAVIČAJNA HISTORIJSKA HRONIKA (REZULTATI)

U globalu, projekat "Gračanički glasnik" razvijao se na dva kolosijeka: prvi je ustvari, samo "pravljenje" i izdavanje publikacije, a drugi je takozvana dodatna ili proširena djelatnost Časopisa. Što se tiče prvog kolosijeka, Časopis je postao dragocjen izvor saznanja ne samo onima koji tek dolaze, već i "nama sadašnjim" koji tako malo znamo o sebi i svojoj okolini. Naučnim činjenicama i argumentima, rasvjetljava i razjašnjava mnogobrojne pojave iz bliže i dalje prošlosti, razbija dojučerašnje tabu teme, donosi zanimljive izvorne dokumente, nastoji otkloniti fetišizaciju pojedinih historijskih događaja i ličnosti, mitomaniju i historijsku laž itd.

U traženju odgovora na glavno istraživačko pitanje—kako je izgledao život u prošlosti na prostoru koji je mnogo širi od današnjih administrativnih granica Općine Gračanica—vremenski od prahistorije do savremenog doba, bukvalno do danas—u Časopisu su zahvaćene gotovo sve teme iz kulturne historije ovoga kraja. Historiografska istraživanja upotpunjena su temama iz etnografije i etnologije, historije književnosti, temama urbanog razvoja pojedinih naselja itd. Tematski to je vrlo širok spektar koji se u principu ne razlikuje od historijskih istraživanja tzv. velike historije i širih historijskih zahvata i sinteza, ali u istraživačkom postupku, pristup temi i predmetu istraživanja u ovom slučaju je nešto drugačiji.

Sadržaj prvog broja, pored uvodnika "Povodom" imao je još nekoliko, nedovoljno izdiferenciranih rubrika: "Prošlost", "Prilozi iz književnosti", "Nove knjige" i hroniku "Listovi gračaničkog kalendara". Uvodnik sadrži programski tekst Mirzeta Hamzića "Za početak ili uz prvi broj", u kojem se objašnjavaju namjere, ciljevi i koncep-

cija Časopisa. U rubrici "Prošlost" objavljen je zapažen prilog Osmara Delića "O kulturnim mjestima na području općine Gračanica", zatim prof. dr. Salih Kulenović "O različitoj etnološkoj građi s područja Gračanice – iz Stjepan Polja", zatim prilozi Omera Hamzić i Rusmira Džedovića o Babićima, Mejdan Džedid džamiji, gospodarskim prilikama u Gračanici u vrijeme austrougarske uprave... U rubrici "Iz književnosti" objavili smo književni i spisateljski portret Muhameda Mašića, uz nekoliko njegovih pjesama, kojim smo ponovo otkrili tog nepravedno zaboravljenog gračaničkog alima, osebnih kvaliteta i vrijednosti. Pored Muhameda Mašića, objavili smo radove još nekoliko lokalnih pjesnika: Hajrije Bećirovića, Mirze Dedića, Tajiba Omedića, Dževada Mešića i Mevludina Spahića...

U rubrici "Listovi gračaničkog kalendara" kao maloj gračaničkoj hronici, koja će se održati na stranicama časopisa do danas, obrađeni su svi značajniji događaji na tom prostoru od 1. 12. 1995. do 29. 4. 1996. godine.

Tekstualni dio ovog, kao i svih narednih brojeva, obogaćen je i dopunjen fotografijama, tabelama i grafičkim priložima, koji će doprinostiti prepoznatljivosti Časopisa. Crteži, slike i vinjete za prvi broj Časopisa "posudio" nam je akademski slikar iz Gračanice Nijaz Omerović.

Sljedeći brojevi profilirali su se kroz rubrike "Povodom" (uvodnik), "Prošlost" (historiografske teme), "Zavičaj" (etnografske teme, kulturno-historijsko naslijeđe, prirodni resursi, likovi zavičaja). Rubrika "Književnost", koja je od 5. broja preimenovana u "Riječ", donosi književne tekstove, eseje, stiku, osvrte, prikaze i recenzije novih knjiga itd. U "Dodatku" 10. broja (uvodi se kao nova povremena rubrika) objavljeni su kritički prilozi o Časopisu uz taj jubilarni broj koji su se pojavljivali u drugim medijima.. Priložima slične intonacije popunjen je i "Dodatak" u 20., jubilarnom broju.

U "Dodatku" 15. broja objavljen je po-

pis svih saradnika (sa kraćim biobibliografijama), a od 16. broja "Glosar novih autora", koji se po prvi puta pojavljuju u Časopisu. Od 27. broja, u okviru "Dodatka" uvodimo rubriku "Predstavljamo vam doktore nauka sa područja Gračanice", u kojoj donosimo kraće sažetke njihovih doktorskih disertacija, biografiju i popis njihovih stručnih i naučnih radova. Od 11. broja, koji je u cjelini posvećen starom gračaničkom naselju Soko (historija, etnologija, demografija, savremeno doba) povremeno tematiziramo pojedine brojeve Časopisa. Tema 24. broja je književno djelo Zlatka Dukića. U "Dodatku" tog broja objavljena su saopštenja sa Okruglog stola o književnom stvaralaštvu tog tuzlanskog novinara i književnika, koji je organizovala Redakcija Časopisa u Gračanici. Tema 28. broja je 2000. godina od Batonovog ustanka i 50 godina gračaničke gimnazije. Od 28. broja uveli smo novu rubriku "Građa" u kojoj objavljujemo značajnije historijske izvore (arhivske dokumente, izvode iz starih knjiga, publicistike i štampe), uz odgovarajuću historiografsku obradu ili interpretaciju.

Bez obzira na izvjesne konceptijske promjene, Časopis je zadržao tri osnovna programska segmenta: 1. historiografija i kulturno naslijeđe, 2. književnost i umjetnost, 3. tekuće aktuelnosti i publicistika.

Teme iz oblasti historiografije i kulturnog naslijeđa (zavičajne baštine) zahvataju nekoliko rubrika i u prosjeku više od 2/3 sadržaja gotovo svakog broja Časopisa. U rubrici "Prošlost" u dosadašnjih 30 brojeva objavljeno je 146 historiografskih priloga (dominantno s područja Gračanice i njene šire okoline), koji tretiraju razne historijske epohe, od prvobitne ljudske zajednice do savremenog doba. Iz oblasti etnologije, etnografije, kulturnog (i prirodnog) naslijeđa objavljeno je 56 priloga. U rubrici "Likovi zavičaja" obrađeno je 20 portreta nekih značajnijih ličnosti iz lokalne historije.

Pored tema iz spomenutih fundamentalnih nacionalnih disciplina, na stranicama Ča-

sopisa mogu se pročitati najzanimljiviji književni i likovni sadržaji stvaralaca i umjetnika, čiji radovi zadovoljavaju minimalne književno-estetske, odnosno umjetničke kriterije. Svaki broj Časopisa predstavlja malu antologiju najboljih književnih, likovnih i drugih stvaralaca ovog područja. Osim toga, bilježe se i i najvažniji kulturni događaji u Gračanici i šire, objavljuju prikazi najnovijih knjiga, likovnih izložbi, pozorišnih predstava i sl. U rubrikama iz oblasti **književnosti i umjetnosti** na stranicama Časopisa objavljeno je više od 100 priloga proze i poezije, 220 prikaza knjiga i esejistike, 320 reprodukcija umjetničkih slika i oko 600 dokumentarnih fotografija, koje ilustruju pojedine priloge u Časopisu.

Od prvog broja Časopis tretira **tekuće aktuelnosti, koje se prezentiraju kroz različite publicističke priloge i bilješke**. U ovom segmentu najznačajnija je rubrika “Listovi gračaničkog kalendara”. U dosadašnjih 30 brojeva, objavljeno je isto toliko hronoloških pregleda svih značajnijih zbivanja na području gračaničke općine, koje čine jednu cjelinu i “pokrivaju” vremensko razdoblje od decembra 1995., do novembra 2010. godine. Pored ove, u drugim rubrikama (“Povodom” i “Teme”), obrađeno je još 70 aktuelnih tema i 63 publicistička priloga u kojim se tretiraju razne aktuelnosti sa šireg prostora Gračanice.

Što se tiče **dodatne ili proširene djelatnosti** (takozvani drugi kolosijek), Časopis se pojavljuje kao pokretač raznih inicijativa i organizator raznih kulturnih aktivnosti u širem okruženju, posebno u Gračanici. To je jedna od važnih stavki u “opisu posla” Redakcije od osnivanja Časopisa. Iz tog kruga potiču vrlo korisne ideje i inicijative koje se usmjeravaju prema organima vlasti i drugim subjektima da brže rješavaju određene probleme, posebno iz oblasti kulture. Tako je, između ostalog, formirana nevladina organizacije za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa “Soko” i organizovano zapaženo savjetovanje o toj problematici u Gračanici.

Nadležnim općinskim organima Redakcija je ustupila Elaborat kojim se pokreću neka aktuelna pitanja obilježavanja značajnih događaja i ličnosti, zatim Elaborat zavičajne zbirke, prijedlog idejnog rješenja revitalizacije gračaničke sahat-kule, štampano je reprint-izdanje ratnog lista “Biljeg vremena” i “Informativni bilten” koji su kao poklon ustupljeni Narodnoj biblioteci “Dr. Mustafa Kamarić”, u Redakciji je definisan Program kulturne manifestacije “Ljetne večeri pod lipama Gračanice”, koja je već ušla u tradiciju, definirani su pravci zaštite i korištenja prirodnih resursa kompleksa Četovulje, netaknute prirodne oaze sjeverno od Gračanice, zatim rekreativno memorijalnog područja Vis – Sijedi krš iznad Gračanice, pokrenuta inicijativa za podizanje spomen-obilježja – turbeta Ibrahim begu Gazibegoviću, jednom od istaknutih vojskovođa u pokretu Husein-kapetana Gradaševića u Gornjoj Orahovici kod Gračanice, pokrenuta je široka akcija za afirmisanje posebnih oblika ženskog ručnog rada u okolini Gračanice i formirano Udruženje “Gračaničko keranje”, koje ostvaruje jako dobre rezultate itd.

Časopis je bio organizator ili suorganizator više javnih tribina, stručnih savjetovanja i naučnih skupova (Okrugli sto o književnom stvaralaštvu Zlatka Dukića, Naučni skup “Istraživanje lokalne historije u BiH”, Naučni skup “O svojstvima i upotrebi termomineralnih voda u Gračanici”, Okrugli sto poslovnim inkubatorima itd.). Na javnim tribinama povodom promocije svakog broja (bilo ih je ukupno 30), nastupali su istaknuti naučnici, javni i kulturni radnici, koji su obično “produbljivali” neke teme iz Časopisa.

3. DOPRINOS ČASOPISA ISTRAŽIVANJU LOKALNE HISTORIJE (ISKUSTVA)

Ne treba posebno dokazivati da su za historijsku nauku najkorisnija ona mikro-istraživanja (takozvane male lokalne teme), čiji re-

zultati mogu biti upotrebljivi pri sastavljanju nekih širih historijskih sinteza i studija. U nastojanju da priču prilagode tom zahtjevu, praksa pokazuje da autori često pribjegavaju pretjeranim knjižskim uopštavanjima “ispod” kojih se nerijetko izgubi predmet istraživanja. Da se ne bi upalo u tu zamku (a bilo je “lahko moguće” jer Redakcija i danas raspolaže sa skromnim kadrovskim potencijalima), saradnici ovog Časopisa se usmjeravaju na konkretne teme i konkretna istraživanja, u žargonu, sitnije teme, koje nisu pogodne za eventualne manipulacije i iskrivljavanja, kao ni za uopštena preživakavanja već istraženog i manje-više poznatog. Identifikacija autentičnosti i izvornosti svakog istraživanja, bez obzira na oprez, može biti itekako promašaj, čije posljedice dolaze naknadno. Za izdavača u malom provincijskom gradu, podaleko od naučnih institucija, ovo je zaista veliki, kako stručni, tako i organizacioni izazov.

Drugi metodološki problem s kojim se suočavaju istraživači “prošlosti zavičaja” pojavljuje se pri uspostavi ravnoteže iskaza između općeg konteksta i konkretnog predmeta istraživanja, čiji rezultat (opis), treba smjestiti u taj kontekst. Suviše opće opservacije razvodnjavaju konkretnu historijsku priču, a nedovoljno objašnjen opći kontekst “proizvodi” nejasnoće. U tom pogledu nema nekih čvrstih pravila. Iskustva “Gračaničkog glasnika” pokazuju da je problem tog balansa veći što je predmet istraživanja konkretniji, tj. bliži lokalnim prilikama, kako teritorijalno, tako i vremenski. Obično se polazi od činjenice da ni jedan “predmet istraživanja”, koji je ostavio neke tragove iza sebe, nije bio izolovano ostrvo, bez uticaja širih procesa. Ali, u principu, takozvana mala tema, ne trpi velika uopštavanja.

Redefinisanje nekih historijskih činjenica, razbijanje i promjena određenih stereotipa, pa i historijskih zabluda, odnosno suočavanje sa tzv. historijskom istinom, po pravilu je mnogo komplikovanije na primjerima iz lokalne sredine i u lokalnoj sredini nego na

nekom globalnom planu. Za primjer navodimo kritički prilog, objavljen u 26 broju “Gračaničkog glasnika” (Edin Šaković, dr. sc. Omer Hamzić, Svi naši spomenici (povodom podizanja spomen-biste Josipu Brozu Titu u Gračanici), *Gračanički glasnik*, 2008., br. 26/13, str. 31 – 44), u kojem se dovodi u pitanje podizanje spomen-biste Josipu Brozu u Gračanici kao anahronizam. U prilogu se kritički progovorilo o liku i djelu Josipa Broza, njegovim nesumnjivim zaslugama, ali i o historijskim greškama i promašajima, što je izazvalo neprimjerenu reakciju u lokalnoj sredini, koja se podijelila na apologete i osporavatelje historijskih zasluga Josipa Broza, uglavnom na štetu historijske istine.

Drugi primjer odnosi se na pitanje koje smo postavili u 6. broju “Gračaničkog glasnika”: jesu li Bošnjaci Muslimani u Drugom svjetskom ratu bili na pravoj strani – pri čemu smo u startu pošli od toga da, valjda, svako zna koja je to strana ili da se “to samo po sebi podrazumijeva”. Tek kad se u priču “umiješao” prof. dr. Omer Ibrahimagić i objasnio nam da je za Bošnjake u Drugom svjetskom ratu prava strana bila ona koja je kao svoj glavni cilj imala odbranu Bosne i Hercegovine, shvatili smo da se tu ništa “samo po sebi ne podrazumijeva”. Svi oni koji su u Drugom svjetskom ratu bili na strani Bosne, bili su na pravoj strani, bez obzira na sve moguće i nemoguće revizije i redefinicije učešća Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu. Tako je nekako uspostavljen putokaz za sve autore, saradnike ovog časopisa, koji se bave pitanjima Drugog svjetskog rata na ovom području. (Omer Hamzić, Neke dileme o sudbini Bosne i Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu, *Gračanički glasnik*, 1998., br. 6/3, str. 4–7; Prof. dr. Omer Ibrahimagić, Jesu li Bošnjaci u Drugom svjetskom ratu bili na pravoj strani, *Gračanički glasnik*, 1998., br. 6/3, str. 7 – 14). Po tom kriteriju, definitivno je razriješena i vještački nametnuta dilema: od koga je to i od čega je to Gračanica oslobođena (ili okupirana) 7. aprila 1945. godine ili Sarajevo i Brčko, na primjer, 6. aprila

1945. itd. (Dr. sc. Omer Hamzić, Od koga je i od čega je to Gračanica oslobođena 7. aprila 1945. godine, *Gračanički glasnik*, 2009., br. 27/14, str. 10 – 16).

Časopisi zasnovani na ovakvom konceptu i lokalna historijska istraživanja općenito, pored provjere određenih historijskih saznanja sa općeg na lokalnom planu, ima s druge strane, mogućnost da pokreće i inicira takva istraživanja u drugom smjeru, tj. od lokalnih ka globalnim istraživanjima. Rezultati istraživanja žrtava Drugog svjetskog rata u bošnjačkom narodu, s posebnim osvrtom na tragediju Blajburga, za područje općine Gračanica, bez obzira što su na različite načine (čak i sa neosnovanim napadima na koncept istraživanja) dočekani u lokalnoj sredini, pokrenuli su ovo historijsko pitanje i na nivou BiH.

To je jako važno, ako se ima u vidu da se o tome kod nas još uvijek šuti iako znamo da je “historijski kompleks Blajburga” već naučno “apsolviran” u Sloveniji i Hrvatskoj. To je iskustvo više u suočavanju sa historijom “na licu mjesta”. (Dr.sc. Omer Hamzić, Povodom objavljivanja “Žrtvoslova bošnjačkog stanovništva s područja općine Gračanica 1941.-1945.”, *Gračanički glasnik*, 2010., br. 29/15, str. 5 – 10; Dr. sc. Omer Hamzić, Edin Šaković, Žrtvoslov bošnjačkog stanovništva s područja općine Gračanica 1941.-1945., *Gračanički glasnik*, 2010., br. 29/15, str. 92 – 122).

Da bi ovaj časopis bio historijski izvor za proučavanje sadašnjeg u nekom budućem vremenu, od prvog broja, na njegovim stranicama prave se “zabilješke” o lokalnom “danas” za neko lokalno “sutra” i kontinuirano ispisuju najvažnije aktuelnosti u vidu hronologije svih važnih događaja na prostoru općine Gračanica (posebno u rubrici pod naslovom “Listovi gračaničkog kalendara”). Pri selekciji priloga o tim događajima (dešavanjima) prednost imaju oni za koje se procijeni da bi u budućnosti mogli biti historijski izvor. Neki događaj za određenu sredinu u sadašnjem vremenu (prezentu) može biti

iznimno aktuelan i važan, ali isto tako neinteresantan i nevažan u nekom budućem vremenu (futuru prvom, a pogotovo u futuru drugom) za nekog budućeg historičara i istraživača.

Zahvaljujući primjeni navedenih kriterija, za proteklih 15 godina ovaj časopis je u sebi “akumulirao” slike dramatičnog prelaska iz rata u mir u Gračanici kao jednoj tipičnoj lokalnoj sredini.

Nekom budućem historičaru, potencijalnom istraživaču postdejtonskog perioda u BiH, ovi će listovi, zasigurno, biti jedan od važnih izvora za sklapanje slike i historijske predodžbe o toku procesa oporavka od rata i normalizacije života u jednoj manjoj lokalnoj zajednici, manjem gradu ili bosanskoj čaršiji.

Taj kriterij, da ga uslovno nazovemo kriterij “historičnosti”, u dobroj mjeri primijenjen je i na drugim zavičajnim temama koje ne spadaju u kategoriju historiografskog štiva – iz književnosti, umjetnosti, etnografske, antropo-geografske, ekonomske – prikazi velikih projekata, ali i, za zavičaj, relevantnih publikacija i knjiga, važnih ličnosti itd. Tako na primjer, u časopisu nema mjesta za dnevne političke događaje, ali se zato analiziraju i obrađuju podaci o rezultatima svih izbora koji su provedeni u BiH od Dejtona do danas.

U dosadašnjih 30 brojeva obrađeno je i naučno dokazano da Gračanica ima bogatu historiju i da je prošla kroz sve historijske periode kroz koje je prošla i država BiH. U BiH ima najmanje 50 gradova i općina sličnih Gračanici. Iskustva i rezultati ovog Časopisa dokaz su da svaka od tih sredina može imati ovakav časopis.

To bi bilo od velikog značaja za historiografiju BiH i za neke buduće historijske sinteze. Iskustva časopisa “Gračanički glasnik” pokazala su da se do tog cilja u institucionalnoj nesavršenosti u Bosni i Hercegovini može brže doći kroz ili preko privatne inicijative, odnosno javno-privatnog partnerstva u ovoj oblasti što je svakako posebna tema.

SAŽETAK

Časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" izlazi kontinuirano u produkciji Izdavačke kuće "Monos" Gračanica, od 1996. godine, dva puta godišnje na 100 – 150 stranica u printanom i elektronskom izdanju (Časopis se nalazi i na internetu) i po svojoj programskoj koncepciji obrađuje kulturno-historijske teme u najširem smislu te riječi (historiografija, etnologija, kulturno i prirodno naslijeđe, književnost, umjetnost, važni događaji i ličnosti itd) i to sa svim svojim specifičnostima za područje lokalne zajednice (šire okruženje Gračanice). Tako se ispunjava glavna misija ovog časopisa: da istražuje i afirmiše dostignuća iz kulture i kulturne historije ovog kraja. U 30 brojeva "Gračaničkog glasnika" objavljeno je blizu 200 priloga koji se bave prošlošću Gračanice i njezine okoline od najstarijih vremena do danas. Njihovom sistematizacijom po historiografskim metodama dobila bi se impozantna historijska hronika ovog kraja koja se otvara za nove historijske sinteze i istraživanja. To je neki opći doprinos ovog časopisa afirmaciji Gračanice kao kulturnog središta ovog kraja od najstarijih vremena do danas. Afirmišući i promovirajući Gračanicu kao grad bogate prošlosti i kulture, Časopis obogaćuje kulturni život i podstiče kulturne aktivnosti na lokalnom području, najčešće kao nosilac i organizator određenih aktivnosti iz oblasti kulture i zaštite kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa u lokalnoj zajednici. Na ovaj način ispunjava još jednu svoju misiju: humanizovanje životnog okruženja i poboljšanje kvaliteta života ljudi u lokalnoj zajednici. Neposredno nakon ratne kataklizme (kad je bilo gotovo sve preče od kulture) trebalo je i smjelosti i drskosti da se uopće pokrene ideja o časopisu – možda više i od stručnosti i profesionalnog profila njegovih pokretača. Autori ideje (Omer Hamzić, Mirzet Hamzić i Rusmir Djedović) Individualni napor pokretača Časopisa, kao privatne inicijative, dao je rezultat koji nisu mogle "pojести" institucije, organizacije, udruge

– politika... Iako je to bila gotovo avanturistička odluka, vrijeme je pokazalo da je bila presudna za opstanak ovog Časopisa. **Ključne riječi:** Gračanica, lokalna historija, "Gračanički glasnik", "Biljeg vremena", kulturna historija, historiografija, časopis

JOURNAL GRAČANIČKI GLASNIK WITH THE PURPOSE OF DEVELOPING LOCAL HISTORY – APPROACH, RESULTS, EXPERIENCES

Summary

Journal for cultural history Gračanički glasnik has been continuously published by the publishing house Monos since 1996. It is issued in 100 to 150 pages twice a year in print and on the Internet with the goal of treating cultural and historical topics in the broad sense (including historiography, ethnology, cultural and natural heritage, literature, art, important events and people, etc.) in relation to the specific qualities of the local community (the broad Gračanica region), and in this way the main mission is accomplished – to do research and make recognized the works on culture and cultural history of the region. These 30 issues of Gračanički glasnik have seen approximately 200 works and essays dealing with the history of Gračanica and the surrounding area from the ancient times up to date. If some systematization were to be done according to historiographic methodology, the journal would make an impressive chronicle which is ready for some new historical syntheses and further research. Its concept can be said to be a general contribution to the recognition of Gračanica as the cultural hub through history. By the means of making it recognized and even more promoted as the town of rich history and culture, the journal augments Gračanica's cultural life and gives impetus to cultural activities in the local region. It is usually the main instigator and organizer of different activities in the field of culture and

preservation of cultural, historical and natural heritage in the local community; this is how another mission is accomplished – humanizing the environment and improving the quality of life in the local community. Immediately after the war in Bosnia (during which, as it seems, everything else was more important than culture), it was a courageous and impertinent idea to start thinking of such a journal – it may seem even more so than the competence and qualifications of its initiators. The authors of the original idea

(Omer Hamzić, Mirzet Hamzić and Rusmir Djedović) and their individual effort to set it in reality as a private initiative has yielded a result that could not be pounced upon by institutions, organizations, association, as well as politics. Although it started as an adventurous project, the time has shown that such a private venture was critical for the journal's survival. **Key words:** Gračanica, local history, Gračanički glasnik, Biljeg vremena, cultural history, historiography, journal ♦

